

Van İlinde 1990-1995 Yılları Arasında Görülen Zehirlenme Olgularının Genel Değerlendirilmesi

Hanefi ÖZBEK¹

Orhan YILMAZ²

Metin AKIN³

ÖZET

Bu çalışmada, Van Devlet Hastanesi Arşiv Kayıtları incelenerek 1990-1995 yılları arasında saptanan zehirlenme olguları değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Zehirlenme, İnsan, Van.

SUMMARY

General Examination of Intoxications in Van City in the Period of 1990-1995

In this study, raking up the archives of state Hospital in Van, intoxications detected in the period of 1990-1995 were examined

Key Words: Intoxication, Human, Van.

GİRİŞ

Acil sağıtım gerektirmesi, sağlıklı bireyin yaşamını tehlikeye sokması ve koruyucu önlemlerle büyük ölçüde önlenebilir olması yönünden önem taşıyan zehirlenme olguları, teknolojinin hızlı gelişimine koşut olarak artış göstermektedir. Modern yaşamda yüzlerce kimyasal madde ile karşı karşıya kalan insanlarda kaza sonucu veya yüzyılımızın önemli bir mediko-sosyal sorunu olarak bilinen özkıyım (intihar) sonucu zehirlenmeler ortaya çıkmaktadır. Özellikle endüstri ve tarım kesiminde çalışanlarda meslek zehirlenmelerine sıklıkla rastlanılmaktadır. Zehirlenme olaylarının nedenlerinden biri de ilaçların yanlış doze edilmeleri, toksik ilaç etkileşimleri sonucu ortaya çıkan sağıtım zehirlenmeleridir. Ayrıca modern toplum hayatının geliştirdiği ruhsal bunalımlar, uyumsuzluk gibi psikolojik bozukluklardan kurtulma amacıyla insanlar uyuşturucu ve unutturucu maddelere sığınmakta ve sonuçta bir çeşit zehirlenme tablosu ortaya çıkmaktadır. İster kaza sonucu, ister maksatlı olsun zehirlenmeler bir çok yaşamı sona erdirmekte veya geçici de olsa iş gücü ve ekonomik değer kaybı meydana getirmektedir.

Zehirlenme nedenlerinin ve sorunun boyutlarının belirlenmesi ve uygun koruyucu önlemlerin saptanmasına ışık tutması açısından, o ülkenin zehirlenme profilini çizmek gerekir. Pek çok sağlık sorununun kırsal ve kentsel yörelerde görülüş sıklığı, niteliği, tanı ve sağıtım olanakları farklıdır. Sunulan bu araştırma bu noktadan hareketle, Van'da görülen zehirlenmelerin değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL ve METOT

Van SSK Hastanesinde Anestezi ve Reanimasyon uzmanı bulunmadığı için; Y.Y.Ü. Tıp Fakültesi Araştırma Hastanesi ise yeni kurulduğundan ve acil servisi bulunmadığından, zehirlenme olguları Van Devlet Hastanesine sevk edilmektedir. Bu nedenle, bu araştırma Van Devlet Hastanesi kayıtları kullanılarak gerçekleştirildi.

Van Devlet Hastanesi'ne Ocak 1990-Aralık 1995 tarihleri arasında zehirlenme tanısıyla yatırılan hastalara ait bilgiler, arşiv kayıtlarından retrospektif olarak taranarak elde edildi. Olguların yıllara göre dağılımı, cinsiyet, zehirlenme şekli ve nedenleri, prognoz gibi çeşitli kriterler, tarama ve sayım yöntemi ile belirlenip değerlendirildi. Son iki yıla ait

¹ Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, VAN.

² Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Farmakoloji ve Toksikoloji Anabilim Dalı, VAN.

³ Van Devlet Hastanesi, Anesteziyoloji ve Reanimasyon Servisi, VAN.

kayıtlar yeni olduğundan, Anestezi ve Reanimasyon Servisi'nden sağlanan veriler daha ayrıntılı olarak değerlendirildi.

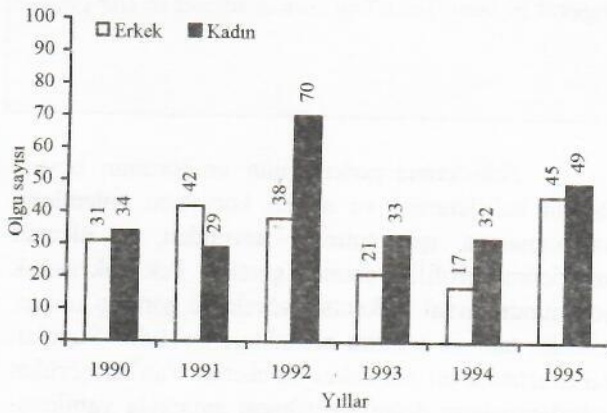
BULGULAR

Zehirlenme olgularının yıllara göre dağılımına bakıldığında (Tablo-1), en yüksek zehirlenme oranı 1992 yılında % 1.36 olarak, en az zehirlenme oranı ise 1993 yılında % 0.58 olarak saptanmıştır.

Tablo 1. Zehirlenme Olgularının Yıllara Göre Dağılımı.

Yıl	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Olgu sayısı	65	71	108	54	49	94
Toplam yatan hastalara oranı (%)	0.97	1.04	1.36	0.58	0.63	1.19

Altı yıllık zehirlenme olguları cinsiyete göre değerlendirildiğinde, zehirlenmelerin 1991 yılı hariç kadınlarda erkeklere oranla daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Şekil 1. Zehirlenme olgularının cinsiyete göre dağılımı.

Yıllara göre zehirlenme profilleri (zehirlenme şekli, nedeni, prognozu, zehirlenenlerin cinsiyeti) Tablo 2,3,4,5,6 ve 7'de gösterilmiştir.

Tablo 2. 1990 Yılı Zehirlenme Profili.

Zehirlenme Şekli ve Nedeni	Taburcu olan		Eksitus	
	Erkek	Dişi	Erkek	Dişi
İlaç ve uyuşturucularla kaza sonucu zehirlenmeler	15	19	1	-
Diğer katı ve sıvı maddelerle kaza sonucu zehirlenmeler	8	7	-	-
Gaz ve buharla olan kaza sonucu zehirlenmeler	6	4	-	1
Özkıyım	1	3	-	-

Tablo 3. 1991 Yılı Zehirlenme Profili.

Zehirlenme Şekli ve Nedeni	Taburcu olan		Eksitus	
	Erkek	Dişi	Erkek	Dişi
İlaç ve uyuşturucularla kaza sonucu zehirlenmeler	20	17	1	-
Diğer katı ve sıvı maddelerle kaza sonucu zehirlenmeler	19	8	-	-
Gaz ve buharla olan kaza sonucu zehirlenmeler	-	3	-	-
Özkıyım	2	1	-	-

Tablo 4. 1992 Yılı Zehirlenme Profili.

Zehirlenme Şekli ve Nedeni	Taburcu olan		Eksitus	
	Erkek	Dişi	Erkek	Dişi
İlaç ve uyuşturucularla kaza sonucu zehirlenmeler	21	58	1	-
Diğer katı ve sıvı maddelerle kaza sonucu zehirlenmeler	14	10	1	1
Gaz ve buharla olan kaza sonucu zehirlenmeler	-	-	-	1
Özkıyım	1	1	-	-

Tablo 5. 1993 Yılı Zehirlenme Profili.

Zehirlenme Şekli ve Nedeni	Taburcu olan		Eksitus	
	Erkek	Dişi	Erkek	Dişi
İlaç ve uyuşturucularla kaza sonucu zehirlenmeler	11	11	-	-
Diğer katı ve sıvı maddelerle kaza sonucu zehirlenmeler	4	17	-	-
Gaz ve buharla olan kaza sonucu zehirlenmeler	2	2	-	-
Özkıyım	4	3	-	-

Tablo 6. 1994 Yılı Zehirlenme Profili.

Zehirlenme Şekli ve Nedeni	Taburcu olan		Eksitus		
	Erkek	Dişi	Erkek	Dişi	
KAZA	İlaç	5	6	-	-
	İnsektisid	4	1	-	1
	Rodentisid	-	1	-	-
	CO (Kömür)	2	3	-	-
	CO (Tüpgaz)	2	2	-	-
ÖZKIYIM	İlaç	3	13	-	1
	İnsektisid	-	2	1	2

1994 Yılında kaza sonucu ilaçla zehirlenmelerin tümü 10 yaşın altındaki çocuklarda ortaya çıkmıştır. Yine bu yıl içinde belirlenen özkıymaların büyük bir oranının kadınlarda (yaş ortalaması 26) olması dikkat çekicidir.

Tablo 7. 1995 Yılı Zehirlenme Profili.

Zehirlenme Şekli ve Nedeni	Taburcu olan		Eksitus	
	Erkek	Dişi	Erkek	Dişi
İlaç	11	5	1	-
İnsektisid	-	3	-	-
Rodentisid	1	-	1	-
Alkol	1	-	-	-
KAZA Alkol+Eroin	1	-	1	-
Gıda (Staph.)	7	4	-	-
Konserve (Botulismus)	5	3	-	-
CO (Tüpgaz)	-	2	-	-
CO (Kömür)	-	2	-	-
İlaç	10	23	-	1
ÖZKIYIM İnsektisid	4	5	1	1
Rodentisid	1	-	-	-

Tablo 7'de de gözlendiği üzere 1995 yılında saptanan 46 özkıym olgusunun 30'unu (yaş ortalaması 23) kadınlar oluşturmaktadır. İlaç ve rodentisidlerin neden olduğu kaza sonucu zehirlenmelerin tümü 10 yaşın altındaki çocuklarda görülmüştür.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Zehirlenme olguları genellikle akut olaylar halinde gelişerek zehirlenen kişi için hayati tehlike; sağlık kuruluşu ve personeli için medikal ve legal sorunlar oluşturur (1). Zehirlenmeler tüm dünya ülkelerinde sağlık sorunu olmaktadır. Fransa'da yapılan 1000 otopside 80'inin zehirlenme sonucu öldüğü; Amerika Birleşik Devletleri'nde kaza sonucu zehirli maddelerden ileri gelen ölümlerin 1979 yılında 4637, Türkiye'de ise 840 olduğu belirtilmiştir (2). Hong Kong'da 1990 yılında 245 kişinin zehirlenme sonucu öldüğü rapor edilmiştir (3). DİE verilerine göre (4) Türkiye'de kaza ile zehirlenme sonucu belirlenen ölü sayısı 1990 yılında 222, 1991'de 206, 1992'de 227 ve 1993'te 196'dır.

Bu araştırmanın sonuçları 1990-1995 yılları arasında Van'da toplam 441 zehirlenme olgusu olduğunu göstermiş ve mortalite oranı % 3.85 olarak hesaplanmıştır. Zehirlenmelerden ileri gelen ölüm oranları Erciyes Üniv. Tıp Fak. Pediatri Servisinde 1975-1985 yılları arasında % 2.64 (5); Hacettepe Üniv. Çocuk hastanesinde 1976-1984 yılları arasında % 4.9 (6); Ankara Etimesgut Bölgesinde 1978-1984

yılları arasında % 2.2 (7); Şişli Etfal Hastanesinde 1971-1975 yılları arasında % 1.4 (1) olarak saptanmıştır. Türkiye'de belirlenen mortalite oranları ileri toplumlar ortalamasının % 1-1.5 üstünde seyretmektedir (8). Hong Kong'daki mortalite oranı ise % 1.3 olarak bildirilmiştir (3).

Japonya'da 1992-1993 yılları arasında ortaya çıkan 34216 zehirlenme olgusunun % 70.6'sının evde kullanılan kimyasal ürünlerden, % 18.8'inin ilaçlardan, % 2.9'unun tarım ilaçlarından ve % 1.3'ünün besinlerden kaynaklandığı ve olguların % 84'ünün genelde 4 yaşın altındaki çocuklarda görüldüğü belirlenmiştir (9). Hong Kong'da ortaya çıkan zehirlenme olgularının % 34'üne hipnotik/sedatif ilaçların, % 16'sına evde kullanılan kimyasal ürünlerin, % 14'üne analjeziklerin neden olduğu; ilaç ve kimyasal maddelerin dışında Çin Tıbbı'nda kullanılan bitkilerle zehirlenmelerin çok yüksek olduğu bildirilmiştir (3). Cin ve arkadaşları (10) çocuklarda görülen zehirlenme olgularının % 77.1'inin ilaçlarla olduğunu bildirmişlerdir. Hıncal ve arkadaşları (6) bu oranı % 64, Hasanoğlu ve arkadaşları (5) ise % 42.7 olarak saptamışlardır. Van'da son altı yılda kaza sonucu meydana gelen zehirlenme olgularının yaklaşık % 57'sinin ilaçlarla olduğu ve zehirlenenlerin tümünün 10 yaşın altındaki çocuklar olduğu saptanmıştır. İlaçların belirli yerlerde saklanmaması, çocukların erişebileceği yerlerde bulundurulması zehirlenme olasılığını artırmaktadır. Değişik nedenlerle hekime başvurmadan, kulaktan dolma bilgilerle veya çevredekilerin önerisiyle eczanelerden reçetesiz, kolayca alınan ilaçların bilinçsizce kullanımı da zehirlenme nedenlerindedir. Nitekim 1994 yılında 6 aylık bir bebeğin ilaçla zehirlenmesi bu tür uygulamalara tipik bir örnektir.

Van'da fare zehiriyle kaza sonucu zehirlenenlerden ikisinin 2 yaşında, birinin 6 aylık olması, bu tür zehirlerin çocukların ulaşabileceği yerlere yerleştirildiğini göstermektedir. Rodentisid ilaçları satanların kullanım konusunda ayrıntılı ve uyarıcı bilgiler vermesi, bu tür kazaların önüne geçmek için yeterli olacaktır.

Türkiye genelinde kimyasal maddelerden ileri gelen kaza ölümlerinin % 54'ünü pestisidler oluşturmaktadır (2). Van'da insektisidlerle kaza ile zehirlenmelerin az görülmesi, bu tür maddelerin Türkiye'nin diğer yörelerine göre daha az kullanılması ve bu nedenle de kazaların daha seyrek şekillenmesine bağlanabilir.

Türkiye'de özkıym olgularına erkeklerde daha sık rastlandığı; kadınlarda olguların % 40'ının 15-24 yaşlar arasında görüldüğü; kadınlardaki

hastalık, sonra duygusal ilişki ve istediği ile vlememenin geldiği; bu amaç için kimyasal madde kullanım seçeneğinin 3. sırada yer aldığı bildirilmektedir (11,12). Van'da belirlenen 84 özkıymı olgusunun (toplam zehirlenmelere oranı % 19) 56'sını (% 66.6) kadınlar, 28'ini (% 33.3) erkekler oluşturmaktadır. İlaç kullanımının özkıymı gerçekleştirmek için en tercih edilen seçenek olduğu ortaya çıkmıştır.

Hayvanlarda ortaya çıkan zehirlenmelerin insidensini belirlemek için de araştırmalar yapılmıştır. Ceylan ve Şener (13), 1966-1975 yılları arasında A.Ü.Veteriner Farmakoloji ve Toksikoloji kürsüsünde yapılan toksikolojik analizlerin sonuçları üzerinde gerçekleştirdikleri değerlendirmeleri yayınlamışlardır. Bu araştırmaya göre 271 örnekte zehir bulunmuş; bunların 100'ünde organik klorlu insektisit, 92'sinde organik fosforlu insektisit, 35'inde striknin, 26'sında arsenik ve geri kalanında diğer zehirler saptanmıştır.

Sonuç olarak zehirlenmelerin önlenmesinde ve korunmada eğitimin büyük önemi olduğu ortaya çıkmaktadır. Her kesimin anlayabileceği televizyon programlarıyla sürekli olarak toplumun aydınlatılması, her şehirde telefonla hizmet veren « Zehirlenme Danışma ve Kontrol Merkezleri » nin kurulması, zehirlenmeler konusunda daha kapsamlı ve organize araştırmalar yapılması, eczanelerden reçetesiz ilaç satımının yasaklanması ile ilgili kararların çıkarılıp yürürlüğe konması zehirlenme sayısını olumlu yönde etkileyecektir.

KAYNAKLAR

1.Pamir F.:Türkiye'de zehirlenme olaylarının genel değerlendirilmesi. Çocuklarda Sık Görülen Zehirlenmeler Sempozyumu Ankara 3 Ekim 1985, TÜBİTAK Yay. No. 637, TAG Seri No 37, s.46-55, (1987).

2.Dökmeci I.:Toksikoloji. Akut Zehirlenmelerde Tanı ve Tedavi. Nobel Tıp Kitabevi Yay., Fatih Gençlik Vakfı Matbaası İşl., İstanbul. s.2, 71-73, (1988).

3.Chan, T. and Critchley, J.: The spectrum of poisoning in Hong Kong: An overview. Vet. Human Toxicol. 36(2), 135-137, (1994).

4.D.İ.E.:Ölüm İstatistikleri. İl ve İlçe Merkezlerinde 1993. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yay. No. 1836, DİE Matbaası- Ankara, (1995).

5.Hasanoğlu E., Kurtoglu S. ve Hasanoğlu A.:Son on yılda servisimizde takip edilen çocukluk çağı zehirlenme vakalarının değerlendirilmesi. Çocuklarda Sık Görülen Zehirlenmeler Sempozyumu Ankara 3 Ekim 1985, TÜBİTAK Yay. No. 637, TAG Seri No 37, s.22-28, (1987).

6.Hıncal F., Müftü Y., Sarıkayalar F., Kınık E., Özer Y. ve Hıncal A.: Son 10 yılda Hacettepe Üniversitesi Çocuk Hastanesinde yatarak tedavi edilen zehirlenme olgularının istatistiksel değerlendirilmesi. Çocuklarda Sık Görülen Zehirlenmeler Sempozyumu Ankara 3 Ekim 1985, TÜBİTAK Yay. No. 637, TAG Seri No. 37, s. 12-21, (1987).

7.Egemen A. ve Beyazova U.: Kırsal alanda çocukluk çağı zehirlenmeleri. Çocuklarda Sık Görülen Zehirlenmeler Sempozyumu, Ankara 3 Ekim 1985, TÜBİTAK Yay. No. 637, TAG Seri No. 37, s. 37-45, (1987).

8. Vale S.A. and Meredith S.S.: A Concise Guide to the Management of Poisoning, 3th Edit. Churchill Livingstone, London, p.3., (1985).

9. Akahori, F. and Shintani S.: The status and future of toxicology in Japan and the Pacific Rim. Vet. Human Toxicol. 36(2), 144-151, (1994).

10. Cin Ş., Öcal G. ve Berberoğlu M.: Son on yılda zehirlenme olguları. Çocuklarda Sık Görülen Zehirlenmeler Sempozyumu, Ankara 3 Ekim 1985, TÜBİTAK Yay. No. 637, TAG Seri No. 37, s. 1-11, (1987).

11. D.İ.E.: İntihar İstatistikleri 1994, T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yay. No.1852, D.İ.E. Matbaası-Ankara, (1996).

12. D.İ.E.: İstatistiklerle Kadın 1927-1992. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yay.No. 1712, D.İ.E. Matbaası-Ankara, (1995).

13. Ceylan, S. ve Şener, S.: 1966-1975 Yılları arasında Farmakoloji ve Toksikoloji Kürsüsünde yapılan toksikolojik analizlerin sonuçları üzerinde bir inceleme. A.Ü.Vet. Fak. Derg. 24(2), s.191-200, 1977.